

ABBÂSÎLER DÖNEMİNDE MUÂVİYE TARAFTARLIĞI*

Habib ZEYYAT**

Çev. Muhammed Mücahid DÜNDAR***

Halîfe Osmân b. Affân'ın öldürülmesi İslâm'da huzuru bozan, birlik bağlarını zedeleyip cemaat ruhunu ortadan kaldıran; insanları taraftarlığa ve fırkalaşmaya götüren ilk olaydır. Osmân'ın katliyle [başlayan süreçten sonra] ihtiraslar ve bid'atler ayyuka çıkmış, fırkalar ve hiziplerin sayısı artmış; her kesim kendi temâyül ve inancıyla diğerlerinden ayrılmıştır. Böyle bir ortamda Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbâs şehirlere davetçiler yollayacağı zaman –İbnü'l-Fakîh'in *Kitâbü'l-Büldân*'da aktardığına göre- onlara şöyle hitap etmiştir: (Beşşârî [Makdisî] *Ahsenü't-tekâsîm*'de⁴, Yâkût da *Mu'cemü'l-büldân*'da⁵ bu olayı İbnü'l-Fakîh'ten naklediyorlarsa da en doğru ve eksiksiz rivâyet İbnü'l-Fakîh'in kendi eserindedir)

'Kûfe halkının çoğu **Ali ve Alioğulları şîasıdır**. Basra'nın ezici çoğunluğu ise "keff"i [siyâsî çekişme ve çatışmalardan uzak durmak] din edinen **Osmânîlerdir**. Basra, "Allah'ın öldüren kulu olmaktansa öldürülen kulu ol" görüşündedir.

* Habîb Zeyyât'ın, hâlen yayımlanmaya devam eden, Beyrut menşeli *el-Meşrik* dergisinde 1928 yılında yayımlanmış Arapça makalesinin tercümesidir. bk. Habîb Zeyyât, "et-Teşeyyu' li-Muâviye fi 'ahdî'l-Abbâsiyyîn", *el-Meşrik*, Beyrut 1928, XXVI/1, s. 410-415.

** Habîb Zeyyât (1871-1954); Arap müerrih, Şam doğumlu, İskenderiye ve Fransa'da uzun yıllar yaşamış, çok sayıda eser kaleme almıştır. *El-Meşrik* dergisi müelliflerinden olan yazarın uzmanlık alanları Dinler Tarihi, İslam toplumunda gayr-i Müslimler, kültür ve medeniyet tarihidir. Bazı eserleri şunlardır: *er-Rûm ve'l-Mâlikîyyûn fi'l-İslâm* (Lübnan-Harissa 1953), *el-Varrâka ve sinâatü'l-kitâbe ve mu'cemü's-süfûn* (Beyrut 1992), *ed-Diyârâtü'n-nasrâniyye fi'l-İslâm* (Beyrut 1999), *Habâya'z-zevâyâ min târîhi Saydanâyâ* (Lübnan-Harissa ts.), *es-Salîb fi'l-İslâm* (Lübnan-Harissa 1935). Müellif hakkında bilgi için bk. Habîb Zeyyât, *ed-Diyârâtü'n-nasrâniyye fi'l-İslâm*, Beyrut 1999, s. 5-6, neşredenin girişi.

*** Dr.

⁴ Makdisî, *Ahsenü't-Tekâsîm fi ma'rifeti'l-ekâlîm* (nşr. M. J. De Goeje), Leyden 1906, s. 293-294.

⁵ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân* (nşr. Ferdinand Wüstenfeld), Leipzig 1867, II, 412 [*Islamic Geography* içinde (nşr. Fuat Sezgin), CCXII, 412].

Hicâz [Arap yarımadası özellikle Necid ve güney yarımada], **dinden çıkmış Harûrîler** [Hâricîler], yaban eşiği karakterinde bedevîler ve **Hıristiyan ahlâkında Müslümanlardan** müteşekkildir. Şam halkına gelince onlar, Ebû Süf-yân oğullarından başkasını tanımaz, Mervânoğulları'ndan başkasına itaat etmezler; [Alioğullarına karşı] derin bir düşmanlık ve iflâh olmaz bir cehâletleri vardır. **Mekke ve Medine'de ise Ebû Bekir ve Ömer muhabbeti ağır basar** – Allah o ikisinden râzı olsun-. Fakat siz, Horasan halkı üzerinde mesâi sarf ediniz; orada metânet sâhibi kişiler ve çok sayıda yiğit insanlar vardır...⁶

[Yukarıdaki alıntıda da ifade edildiği gibi] Şamlılar, Ebû Süfyân ve Mervânoğulları şîası olup bunlardan başkasını tanımazlardı. Bu çok yaygın ve bilinen bir husus olduğundan üzerinde durmaya lüzum yoktur. Ancak onların, Ümeyyeoğulları düşmanlarına, onlara mukâvemet ve isyan edenlere karşı gizledikleri derin düşmanlığa dâir haberlerin çoğu bize ulaşmamıştır. Ebû'l-Hasan el-Medâinî'nin biyografisinde kendisinden nakledilen şu satırlar, bu minvâldeki nâdir haberlerin en güzellerinden, hattâ bu düşmanlığın tezâhürleri ve ipuçlarını yansıtmaları bakımından en ilginç olanlarındandır.

“Bir gün Halife Me'mûn (Ahmed b. Yûsuf) huzûra girmemi istedi. Huzûruna girince Ali b. Ebû Tâlib'i yâd etti; ben de Hz. Ali hakkında birkaç hadis naklettim. Sözü, Ümeyyeoğullarının Ali'ye lânet etmesine getirince ben de dedim ki: 'Muhammed b. Abdullah el-Ensârî'nin kardeşi Ebû Seleme el-Müsennâ b. Abdullah'ın anlattığına göre bir adam ona şunu anlatmış: "...bir zamanlar Şam'a gitmişim. Bir süre orada bulundum. Tuhafır, orada bulunduğum süre içinde **Ali, Hasan ve Hüseyin** ismini taşıyan hiç kimseye rastlamadım. Duyduğum isimler, **Muâviye, Yezîd ve Velîd**'den ibâretti. Derken bir gün evinin kapısının önünde oturan bir adama rastladım. O esnâda çok da susamışım, o adamdan su istedim. O da içeriye doğru seslendi: 'Hasan, [şu adama] su getir!'. Bunu duyunca -sevinçle- 'Ne? Sen çocuğuna Hasan ismini verdin demek!' dedim. Bunun üzerine adam anlatmaya başladı: 'Vallahi, evet; benim, **Hasan, Hüseyin ve**

⁶ İbnü'l-Fakîh, *Kitâbü'l-Büldân* (nşr. Yûsuf el-Hâdî), Beyrut 1996, s. 604-605; Makdisî, *Ahsenü't-Tekâsîm*, s. 293-294.

Ca'fer adında çocuklarım var. Şam halkı da çocuklarına **Allah'ın halifelerinin (hulefâullah)** isimlerini koyuyor. Hâlbuki herhangi birimizin her an çocuğuna lânet edip ona sövmesi işten bile değil; ben de çocuklarıma Allah'ın düşmanlarının isimlerini koydum ki, eskazâ onlardan herhangi birine lânet edersem bâri **Allah'ın düşmanlarına (a'dâullah)** lânet etmiş olayım.' Bu cevabı alınca adama: 'Ben de seni Şam halkının iyilerinden sanmıştım, hâlbuki senin kadar kötüsü cehennemde bile yoktur' dedim.'⁷

Mâlûmdur ki bu türden anekdotlar o dönemin Şam'ının ahlâkı, âdetleri, ilginçlikleri ve [günlük hayatın] ayrıntıları konusunda bilgi kaynağı olarak önemlidirler.

Umûmiyetle, Muâviye ve nesline duyulan muhabbetin Şam ile sınırlı kaldığı, Haccâc'ın ifâdesiyle "şikâk ve nifâk yurdu Irak"⁸ a⁸ sirâyet etmediği sanılır. Ayrıca Emevîler'i devirip devlete hâkim olduktan sonra Abbâsoğulları'nın, Emevîler'den sağ kalanları takip edip öldürdükleri, geride bıraktıkları izlerini-eserlerini tahrip ettikleri, zihinlerden ve binalardan hatıralarını sildikleri, dostlarını ve davetçilerini Endülüs hariç bütün memleket ve şehirlerden def edip köklerini kazıdıkları zannedilir. Ancak Emevî taraftarlığının, saltanatlarının sukûtuyla son bulmadığına dâir çokça delil vardır. Aslında Emevî taraftarlığı/hayranlığı, Abbâsî yönetiminin Emevî yandaşlarının başını ezme ve geride bıraktıklarından öç almadaki sertliğine göre kimi zaman sönüp kimi zaman parlayan bir temâyüldür. Bağdat bile Emevî düşmanlarının merkezi, Abbâsî hilâfetinin başkenti olmasına rağmen Osmânîler'den, Emevî yandaşlarından ve Muâviye'nin faziletlerinden bahseden kişilerden bir an dahi hâlf kalmamıştır. Meselâ Bağdat'ın önde gelen dil bilginlerinden, hicrî 345 tarihinde vefat eden Ebû Ömer Zâhid'in Muâviye'nin faziletleri hakkında bir hadis cüzü telif ettiği, ancak bu hadis cüzünü ders halkasına okumaya başlamadığı için kimsenin bu eserin içeriğine muttali olamadığı nakledilir.

Irak'taki, hassaten de Bağdat'taki Ali şîasının nezdinde Osmân b. Affân'ı müdafaa eden herkes suçlu addedilir bununla birlikte bu Şîa, Hz. Ebû Bekir ve Ömer'den teberrî etmez; ancak Muâviye ve sair Emevîler'e lânet okurlardı. Nitekim Basralı şâir Cemmâz, Halîfe Ca 'fer el-Mütevekkil

⁷ Yâkût el-Hamevî, *İrşâdi'l-erîb ilâ ma'rifeti'l-edîb* (nşr. D. S. Margoliouth), Londra 1926, V, 311.

⁸ Câhuz, *el-Beyân ve't-Tebyîn* (nşr. Abdüsselâm Muhammed Hârûn), Kahire 1968, II, 137 vd.

zamanında Bağdat'a geldiğinde bu durumu ifade eden bir beyit inşa etmiştir:

Şîa nezdinde iki hâlimden mâadâ, yok ism ü isyânım:
Severim **Ömereyn**'i, muhibbiyim **Osmân İbn-i Affân**'ın.⁹

Yukarıdaki durumun aksine Ehl-i Sünnet'ten bir kesim de, Muâviye'nin tafdilini dillendiriyor, onun faziletlerini ifade etme noktasında aşırıya kaçıyor ve Sünnî de olsa kendileri gibi düşünmeyen herkesi Râfızî kabul ediyorlardı. *Ahsenü't-Tekâsîm* müellifi Beşşârî (Makdisî) bu sadede kayda değer bir kısma nakleder. Makdisî şöyle anlatıyor:

'Bir gün Vâsit Mescidi'ndeydim. Bir adama gözüm ilişti; etrafına insanlar toplanmıştı. Ne anlatıyor diye, meraklanıp yanına vardım, bir de ne duyayım?! Adam, etrafını saran insanlara şunu anlatıyor: 'Falanca filancadan, o da falanca kişiden Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivâyet ediyor: 'Allah, kıyâmet günü Muâviye'yi yanına yaklaştırır. Öyle ki onu hemen yanı başına yükseltir ve onu misk ü amberle kokulandırır. Sonra da tıpkı bir gelin gibi süsleyip onu mücellâ bir vaziyette halkın karşısına koyar...' Bunları duyunca ben: 'Niyeymiş acaba? Allah, Ali'ye savaş açtığı için mi onu böyle ödüllendiriyor? Allah Muâviye'den razı olsun doğrusu(!). Seni, yolsuz herif seni! Göz göre göre yalan söylüyorsun!' dedim. Bunun üzerine adam: 'Tutun şunu, bu mutlaka **Râfızîdir**' dedi. Onun bu ithâmıyla birlikte insanlar üzerime çullandı. Allah'tan orada bulunanlardan bazıları beni tanıyıp milleti başımdan def ettiler de canımı kurtardım...'¹⁰

Şu durum ve Ebû Ömer Zâhid kıssası, Irak'ta Muâviye hayranlığının yaygın olduğu ve bu durumun bilindiğini yeterli derecede ortaya koymaktadır. Hattâ bu hayranlığın ders halkalarında ve kussâs meclislerinde, neredeyse Abbâsî halifelerinin duyacağı şekilde açıktan seslendirildiği inkâr edilemeyecek bir olgudur. Bu hususta özellikle Hanbelî Sünnîler aşırılıkları ile meşhurdurlar. Beşşârî'nin (Makdisî) ifadesiyle: 'Irak Hanbelîleri gâli müşebbihe olup Muâviye sevgisinde aşırıya kaçarlardı. Bu hususta münker haberler dahi uydurup rivâyet ederlerdi. Özel-

⁹ Bündârî, *Zeylû Târîh-i Bağdâd*, Bibliotheque Nationale (BnF) Paris, Arabe 6152, s. 36.

¹⁰ Makdisî, *Ahsenü't-Tekâsîm*, s. 126; Bündârî, *a.g.e.*, s. 36.

likle de Berbehâriyye¹¹ bu hususta çok ileri giderdi...¹² Hanbelîlerin bu aşırılıkları sadece Irak'a has bir durum da değildi. Dicle nehrinin kuzey-doğusundaki el-Cibâl muhiti, yani İsfahan, Hemdân, Rey ve Fars ülkesinin Rey'e bağlı şehirlerinin Hanbelîleri de Muâviye hayranlığı konusundaki aşırılıkları ile meşhurdur. Dicle mâverâsından (el-Cibâl muhiti) bahseden Beşşârî (Makdisî) şöyle rivâyet ediyor: '...buraların [halkı] Muâviye sevgisinde aşırılığa sahip gâlf Hanbelîler; ya da hidâyet ehli grupları tekfir eden gâlf Neccârilerdir...'¹³ Makdisî'nin, bir İsfahân kasabası olan Yehûdiye hakkında da bu meâlde nakilleri vardır. O, Yehûdiye halkını "aşırı Hanbelîler", (eserinin bir başka nüshasında da) "Muâviye hakkında ifrâta düşen Hanbelîler" şeklinde niteler.¹⁴

Makdisî'nin Vâsıt'ta başına gelen olayın bir benzeri İsfahân'da da başına gelmiştir. Abbâsî dâvetinin başladığı sıralar, Horasan'a komşu olan İsfahân'da Muâviye hayranlığının ne derece yaygın ve derin olduğunu göstermesi bakımından nakledeceğimiz şu olay da bu bağlamda zikre şâyandır. Makdisî şöyle anlatıyor:

'...İsfahân halkında, Muâviye hakkında akılları zorlayan bir fanatizm vardı. Bir gün seferde iken bana, İsfahân halkından zühd, takvâ ve kulluğuyla nam salmış bir adamdan bahsedildi. Onu bulup görmek amacıyla kâfileden ayrıldım ve sonunda o adamı buldum. Geceyi onun yanında geçirdim. Bu süre zarfında ona çeşitli konularda sorular sormaya başladım; görüşlerine muttali olmak istiyordum. Bahis **İbn Abbâd**'a kadar geldi. Ona: '**Sâhib b. 'Abbâd**¹⁵ hakkında ne düşünüyorsun' diye sordum. Sâhib'e lânet yağdırmaya başladı. Sonra da: 'Sâhib, bilmediğimiz, duymadığımız bir mezhep, bir âdet getirdi' dedi. "Neymiş o", diye sordum; şöyle dedi: 'Muâviye peygamber değildir, diyor'. Pekâlâ, sen ne diyorsun bu konuda, deyince de şöyle dedi: 'Ben, Allah'ın -azze ve celle- buyurduğu gibi düşünüyorum: "Allah'ın elçileri arasından hiçbirini ayrıma tâbi

¹¹ Berbehâriyye, Hanbelî âlimlerinden Hasan b. Ali b. Halef el-Berbehârî'nin (ö. 329/940) görüşlerini benimseyen Hanbelî cemaatinin adıdır. Mu'tezilî tarihçi Makdisî, Berbehâriyye'yi Haşviyye'nin kollarından biri olarak sayar. bk. Makdisî, *el-Bed' ve't-Târîh* (nşr. Clement Huart), Paris 1916, V, 150. (Çevirenin notu).

¹² Makdisî, *Ahsenü't-Tekâsım*, s. 125-126.

¹³ Makdisî, *a.g.e.*, s. 384.

¹⁴ Makdisî, *a.g.e.*, s. 388-389.

¹⁵ Büveyhîler döneminde vezirlik yapan âlim, edip ve şâir bir şahsiyet olan Sâhib b. Abbâd, Şii-Mu'tezilî çizgide muhtemelen Zeydî bir kişidir. Kendisine, Hz. Ali'nin tafdiline dâir bir eser nispet edilir. bk. İlyas Çelebi, "Sâhib b. Abbâd", *DİA*, XXXV, 512-515. (Çevirenin notu).

tutmayız.” Ebû Bekir peygamberdi. Ömer de peygamberdi. Osmân kezâ, Ali de öyle! Muâviye de bir peygamberdi!’ Bunun üzerine ben de: ‘Ne akılsız adamsın sen be! İsimlerini saydığın ilk dört kişi halife idi. Muâviye de hükümdâr! Nitekim Hz. Peygamber (sav): ‘Benden sonra hilâfet otuz yıldır; sonrasında saltanata dönüşecek’ buyuruyor’ dedim. Bunun üzerine bana hakaret edip sayıp dökmeye başladı ve benim için oradakilere: **‘Bu, Râfızî’nin tekidir’** dedi. Vallahi, eğer kâfilem yetişip yardım etmeseydi, adamın etrafındakiler canıma okuyacaklardı. Bunların bu meâlde çok hikâyeleri vardır...¹⁶

“Ümmü Habîbe’nin kardeşi Muâviye’nin, “Mü’minlerin dayısı ve Rabbü’l-âlemîn’in vahiy kâtibi” nitelemesinden “peygamberlik” menzile sine nasıl yükseltildiği ve Muâviye muhabbetindeki tederîcî değişim yu karıda nakledilen hikâyelerle anlaşılabilir. Ancak ne yazık ki Beşşâr (Makdisî) sözünü ettiği bu “çok sayıdaki hikâyeler”in geri kalanını nak letmemiştir. Bu sebeple Muâviye hayranlığı tarihinin evrelerine ve ayrıntılarına vâkıf olamıyoruz. İşin ilginç bu olgu başladığından günü müze kadar, Emevî vatanı ve Emevî yandaşlarının sığınağı olan Endü lüs’teki Mûaviye taassubuna dâir, kaynaklar herhangi bir olay nakletme miştir. Endülüs, muhakkak ki Emevî propagandistlerinden ve onları haklarını ve imâmetlerini müdafaa edenlerden hâlf kalmamıştır. Endü lüs’te bu yönüyle bilinen en önemli kişi, meşhûr âlim, büyük imâm İbr Hazm’dır. Onun, gerek doğuda gerekse Endülüs’te yaşamış istisnâsı bütün Emevî halifelerine hayranlık duyduğu, onların hilâfetlerini sıhhatine inandığı, hattâ imâmetin Kureyş içerisinden sadece Ümeyyeo ğulları’na has olduğuna inandığı nakledilir.¹⁷

Bazı Sünnîlerin, en başta da Ahmed b. Hanbel’in tâbiilerinin Muâviye muhabbetinde aşırıya kaçmaları ve bu konuda taassup sahib olmalarının sebebine bir göz atmamız gerekiyor. Bu noktayı açıklığa ka vuşturmak için zaman zaman Ahmed b. Hanbel’in görüşü olarak nakledi len [Muâviye’nin] “Resûl-i Ekrem’in hısımu ve vahiy kâtibi” oluşu argü manı, mevcut durumu izah için yeterli değildir. Bu hayranlık ya da fana tizmin -özellikle- Irak kaynaklı olmayışı, Şîa’nın Ali b. Ebû Tâlib hakkındaki aşırılıklarına, karşıt yönde bir taraftarlık ve hasmın dav ranışına birebir mukâbele türünden bir tepki olarak ortaya çıktığını dü

¹⁶ Makdisî, *a.g.e.*, s. 399.

¹⁷ Yâkût el-Hamevî, *a.g.e.*, V, 93.

şündürebilir. Bu durum kin ve nefretle birleşince de Ehl-i Sünnet'ten bi zümre, -Ali şîasının Hz. Ali hakkındaki aşırılıklarına karşı çıksa da- bı aşırılığa her karşılık verme çabasında misilleme ve nazîre olarak Muâviye hakkında aynı duruma düşmüştür.

Irak tarihine vâkıf olan herkes, Şîa ve Ehl-i Sünnet arasındaki derin düşmanlığı, iki fırka arasındaki çatışma ve fitneleri ve iki fırka arasınd. cereyân eden talan, yağma, katliam ve yakıp yıkma türünden fâciaları bilir. Dolayısıyla Şîa hasımlarının, muârizlarının inançlarına ters düşecek şeyleri [bir tarz-ı muhâlefet olarak] dillendirmeleri şaşılacak bir şey değil dir. Durum böyle olunca muhâlif taraflardan birinin Muâviye yanında ye alması tabiidir. Bunu takiben taraftarlığı ictihâd ve itikâd boyutuyla ele alanlardan ziyâde, câhil halk kitlelerinin kin ve nefreti ölçüsüzleştirmeleri de kaçınılmazdır.

Paris *Bibliothèque Nationale*'de kayıtlı, sehven Hatîb el-Bağdâdî'y nisbet edilen İbnü'n-Neccâr'ın *Târîhu Bağdâd*'ında görüşümüzü destekle yen eşsiz bir anekdot yer alır. "Hitâmuhû misk" sâdedinde bunu zikret memiz güzel olacaktır. İbnü'n-Neccâr, Ali b. Muhammed b. el-Keyyi Ebü'l-Kâsım'ın biyografisi başlığı altında bu zâttan rivâyeten şöyle kay dediyor:

(Ebû Bekir Ahmed b. Ca'fer b. Mâlik el-Katî'nin, ders yaptığı mescidde naklettiğine göre) Ahmed b. Hanbel'in oğ- lu Abdullah şöyle anlatıyor:

'Küçük yaştaydım. Babam [Ahmed b. Hanbel] bir gün elimden tuttu ve beni, köprüyü geçip Rusâfe Câmii'ne götürdü. Oraya varınca içlerinde hurma şekerlemesi ve tatlı bulunan küpler, bunların yanında da buzla karıştırılmış su dolu küpler gördük. Küplerin başında da hizmetçiler ellerine kâseler almış, insanlara: **'Muâviye b. Ebû Süfyân aşkına! Buyurun, için!'** diyerek ikrâmda bulunuyorlardı. Babama dönüp: 'Baba, Muâviye de kim? Bu adamlar niye öyle diyorlar' diye sordum. Babam da şöyle cevap verdi: **'Bunlar, bir adama [Hz. Ali] karşı duydukları nefreti, onun düşmanlarına muhabbet beslemek sûretiyle ifade ediyorlar. Çünkü ona başka türlü [açıktan] hakaret etme imkânları yok'.**

(İbnü'n-Neccâr diyor ki: 'Şu kıssayı İbn Mâlik'ten iyi belle; gerçekten çok ilginç, nâdir bir rivâyettir bu!).¹⁸

İslâm toplumunun literal anlamda ilk sultanı olan, kitleleri ve ülkeleri Şam'dan yönetip yönlendiren lider olarak Muâviye b. Ebû Süfyân'ın kendisine bu derece hayranlık beslenen biri olması, şöhretinin şehirlerde ve serhatlarda dilden dile yayılması ve Fars ve Irak memleketlerinde onun muhabbeti hatırına aşırılık sergileyen söz konusu insanlar çıkmış olmasına rağmen günümüzdeki durum şaşkınlık vericidir. Emevî çağı boyunca başkent olmanın verdiği gururla birlikte, Muâviye'nin esas yurdu olan Dımaşk'ta bugün Ebû Süfyân oğlu Muâviye'nin nasibine düşen ise unutulmuşluk, vefâsızlık, kabul görmeme, azalan itibar, taraftar ve yandaş kitesidir. İbn Hazm ne güzel dile getirmiş:

"Kendi memleketim hariç, hiçbir yerde ayıplanmayan kınanmayan bir cevherim.

Ben kendimi övmüyorum; Irak şehirleri ve dünya halkı kıymetimi ikrâr ediyor. Ancak, kendi memleketimin halkı hâriç..."¹⁹

Avalon, Fransa, 13 Nisan 1928.

¹⁸ İbnü'n-Neccâr, *Zeylû Târîh-i Bağdâd*, Bibliotheque Nationale (BnF) Paris, Arabe 2131, s. 16.

¹⁹ Cevherim hem feridim ki yok ayb ü ta'n eyleyen;
Kendi yurdum olub tâ'in ki gayr eyler hep senâ;
Kendü karyem kalupdur ki yek ayb ü ta'n eyleyen;
Kişver ü kişver kılarken, ki hayr eyler, hep senâ.
(fâilâtün / mefâilün / mefâilün / fâilün)

İbn Hazm'ın şiirinde vurgulanmak istenen düşüncenin benzeri, İncillerde Hz. İsa'nın dilinden şöyle ifadesini bulur; bk. Matta 13/57: 'Ve onda sürçtüler. İsa da onlara dedi: 'Bir peygamber, kendi memleketinden ve evinden başka yerde itibarsız değildir'; Markos 6/4: İsa da onlara dedi: 'Bir peygamber kendi memleketinden, akrabaları arasından ve evinden başka yerde itibarsız değildir'; Luka 4/24: 'Ve İsa dedi: Gerçek size derim; hiçbir peygamber kendi memleketinde makbul değildir'. (Çevirenin notu).

